

AGNIESZKA BRZOSTEK¹
MONIKA GIŻYŃSKA²

SĄDOWNICTWO WOJSKOWE W II RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ³

Ustrój odbudowywanego po I wojnie światowej państwa polskiego rodził się w trudnościach. Powojenny system sądowy kształtował się na podstawie stanu prawnego zastanego po byłych państwach zaborczych⁴. Dlatego też unifikacja prawa regulującego ustrój organów sądowych napotkała na wiele trudności. Przyczyn ich istnienia należy doszukiwać się m.in. w trudnej sytuacji kadrowej oraz w trudnościach finansowych⁵. Aż do unifikacji sądownictwa obowiązywały na ziemiach polskich cztery różne systemy prawne. Jedynie Sąd Najwyższy powołany dekretem Naczelnika Państwa z 8 lutego 1918 r. był jedynym nowym organem w odrodzonym państwie polskim.

Sądy wojskowe opierały organizację na ustawie z 1919 r.⁶ o tymczasowym sądownictwie wojskowym, która dawała podstawy ustawowe

¹ Dr Agnieszka Brzostek — adiunkt w Instytucie Prawa i Administracji Wydziału Bezpieczeństwa Narodowego Akademii Obrony Narodowej w Warszawie. Autorka 14 tekstów w publikacjach zwartych, 5 artykułów w czasopismach naukowych o zasięgu ogólnokrajowym oraz 2 sprawozdań.

Kontakt z autorką za pośrednictwem redakcji.

² Dr Monika Giżyńska — adiunkt w Katedrze Prawa Konstytucyjnego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. Autorka monografii naukowej. Współredaktorka dwóch monografii. Autorka 10 artykułów w czasopismach naukowych o zasięgu ogólnokrajowym oraz kilkadziesiąt tekstów w publikacjach zwartych.

Adres do korespondencji: <monika.gizynska@uwm.edu.pl>.

³ Autorki pragną zaznaczyć, że brak w opracowaniu struktury i właściwości oficerskich sądów honorowych, funkcjonujących w omawianym okresie, jest świadomym ich pominięciem. Nieuwzględnienie tych uregulowań podyktowane było faktem, że jurysdykcja wojskowa tych sądów obejmowała jedynie sprawy honorowe. W zakresie tym ukazał się w 2015 r. artykuł Grzegorza Kulki (tenże, *Zatarg honorowy w świetle statutu oficerskich sądów honorowych w okresie II RP*, dostępny na stronie internetowej: <<http://www.npw.gov.pl/dokumenty/WPP/2015-1/2015-1-1.pdf>>, dostęp: 28 grudnia 2015 r.).

⁴ F. Ryszka (red.), *Historia państwa i prawa Polski 1918–1939*, Warszawa 1968, s. 16.

⁵ R. Łaszewski, S. Salmonowicz, *Historia ustroju Polski*, Toruń 1995, s. 148.

⁶ Ustawa z 29 lipca 1919 r. o tymczasowym sądownictwie wojskowym, DzPr z 1919 r., nr 65, poz. 389 (dalej: ustawa z 1919 r.).

do tworzenia jednolitego systemu sądownictwa wojskowego. Na jej podstawie Rada Ministrów wydała 10 maja 1920 r. rozporządzenie o wprowadzeniu w życie na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej austriackiej ustawy wojskowego postępowania karnego dla wspólnej siły zbrojnej z 5 lipca 1912 r.⁷ Zgodnie z ustawą sądy karne wojskowe dzieliły się na sądy karne wojska i sądy karne marynarki wojennej. Wspólny dla obu był Najwyższy Sąd Wojskowy. Sądom wojskowym podlegali wojskowi, dezercerzy, inwalidzi wojskowi, jeńcy wojenni i zakładnicy⁸. Sądy w wojsku dzieliły się na sądy załogowe i sądy okręgów generalnych, zaś w marynarce wojennej na sądy marynarskie i sądy admirałskie. Sądy załogowe były właściwe dla spraw szeregowych o występki wojskowe zagrożone karą pozbawienia wolności do jednego roku niezależnie od kar dodatkowych oraz zagrożone karą pozbawienia wolności do lat trzech oraz dla spraw szeregowych o przestępstwa pospolite⁹. Sądy okręgów generalnych były właściwe w sprawach nienależących do właściwości sądów załogowych, a także były sądami odwoławczymi od wyroków sądów niższej instancji, czyli sądów załogowych.

Należy również wspomnieć, że w sierpniu 1920 r. pod wpływem zagrożenia bytu państwa polskiego ze strony Rosji¹⁰ Rada Obrony Państwa utworzyła dwa sądy o charakterze nadzwyczajnym wykraczające poza przyjęty system sądownictwa wojskowego: Trybunał Obrony Państwa¹¹ oraz Nadzwyczajny Sąd Wojskowy¹². Trybunał Obrony Państwa został utworzony celem badania i sądenia wskazanych przez Radę Obrony Państwa spraw o przestępstwa szczególnej wagi, przewidziane w ustawach karnych, połączone z niebezpieczeństwem lub szkodą dla państwa, a popełnione bądź na polu walki, bądź wewnątrz kraju przez osoby wojskowe lub cywilne, piastujące stanowiska wyższe. W skład Trybunału Obrony Państwa wchodził: prezydent i jego zastępca oraz jeden z sędziów Sądu Najwyższego, jeden z sędziów Najwyższego Sądu Wojskowego, przewodniczący sejmowej komisji wojskowej, dwaj delegaci rządu, z których jeden powinien był posiadać wyższe wykształcenie w zawodzie wojskowym. Nadzwyczajny Sąd Wojskowy

⁷ Rozporządzenie Rady Ministrów z 10 maja 1920 r. w przedmiocie wprowadzenia w życie na obszarze Rzeczypospolitej ustawy wojskowego postępowania karnego dla wspólnej siły zbrojnej z 5 lipca 1912 r., DzU z 1920 r., nr 59, poz. 368 (dalej: ustawa wojskowego postępowania karnego dla wspólnej siły zbrojnej).

⁸ Art. 2 ustawy wojskowego postępowania karnego dla wspólnej siły zbrojnej.

⁹ Art. 12 ustawy wojskowego postępowania karnego dla wspólnej siły zbrojnej.

¹⁰ Szerzej R. Ostafiński-Bodler, *Sądy wojskowe w polskich siłach zbrojnych i ich kompetencje w sprawach karnych w latach 1914–2002*, Toruń 2002, s. 91 i nast.; zob. także M. Czyżak, *Odrębność polskiego prawa karnego wojskowego wobec prawa karnego powszechnego*, Warszawa 2010, s. 45.

¹¹ Rozporządzenie Rady Obrony Państwa z 11 sierpnia 1920 r. o utworzenie Trybunału Obrony Państwa, DzU z 1920 r., nr 81, poz. 538.

¹² Rozporządzenie Rady Obrony Państwa z 18 sierpnia 1920 r. o utworzeniu Nadzwyczajnego Sądu Wojskowego dla spraw o przestępstwa oficerów i urzędników wojskowych wynikające ze stosunku służbowego, DzU z 1920 r., nr 81, poz. 545.

został zaś powołany na czas wojny celem rozpoznawania spraw szczególnej wagi o przestępstwa oficerów i urzędników wojskowych, wynikające ze stosunku służbowego, nieprzekazanych Trybunałowi Obrony Państwa. W skład Nadzwyczajnego Sądu Wojskowego wchodził przewodniczący — generał korpusu wojskowego, zastępca przewodniczącego — pułkownik lub podpułkownik korpusu sądowego, sześciu członków, z których dwóch oficerów korpusu sądowego w stopniu pułkownika lub podpułkownika oraz czterech sztabowych oficerów broni. W 1921 r. po zakończeniu wojny polsko-bolszewickiej sądownictwo nadzwyczajne straciło rację bytu. Sądy załogowe przekształcone zostały w sądy rejonowe, a sądy okręgów generalnych w wojskowe sądy okręgowe¹³.

Podstawy organizacyjne sądownictwa w odrodzonym państwie dała Konstytucja marcowa z 1921 r.¹⁴ Wprowadziła ona zasady, na których opierała się organizacja wymiaru sprawiedliwości. Zgodnie z jej postanowieniami niezależne sądy były organami w zakresie wymiaru sprawiedliwości wydającymi wyroki w imieniu Rzeczypospolitej. Do zasad, na podstawie których funkcjonował wymiar sprawiedliwości, należały: zasada niezawisłości sędziowskiej, zasada udziału czynnika społecznego, zasada wyłącznej kompetencji sądów w sprawach wymiaru sprawiedliwości. Artykuł 85 Konstytucji marcowej stanowił o sądach wojskowych, niemniej ich organizację i właściwość ustrojodawca pozostawił do uregulowania ustawodawcy.

W II Rzeczypospolitej Polskiej sądy dzieliły się na dwie grupy: sądy powszechne powołane do rozstrzygania wszystkich spraw karnych i cywilnych oraz sądy szczególne, których kompetencje zostały ograniczone do określonych kategorii spraw — sądy wojskowe, sądy pracy powołane w 1928 r. do rozstrzygania sporów cywilnych wynikających ze stosunku pracy, a także spraw karnych związanych z ochroną pracy najemnej. *Sui generis* sądem specjalnym były komisje rozjemcze, rozstrzygające spory ze stosunków pracy robotników rolnych¹⁵; komisje wyznaniowe, sądy rozpoznające sprawy ze stosunków publicznoprawnych¹⁶. Sądem szczególnym był Najwyższy Trybunał Administracyjny. Orzekał o legalności orzeczeń i zarządzeń administracyjnych wydanych w ostatniej instancji. Pełna unifikacja sądów powszechnych nastąpiła po wejściu w życie nowego prawa o ustroju sądów powszechnych¹⁷, czyli od 1 stycznia 1929 r. Ustawa ta utrzymała podstawowe zasady poprzednio obowiązującego systemu prawnego oraz zasady Konstytucji marcowej. Po wejściu w życie przepisów ustawy system

¹³ Rozporządzenie ministra spraw wojskowych z 30 listopada 1920 r. w przedmiocie utworzenia wojskowych sądów załogowych oraz podziału wojskowych okręgów generalnych na obwody sądowe, DzU z 1921 r., nr 5, poz. 22.

¹⁴ Ustawa z 17 marca 1921 r. — Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, DzU z 1921 r., nr 44, poz. 267 (dalej: Konstytucja marcowa).

¹⁵ A. Ajnenkiel, B. Leśniorski, W. Rostocki, *Historia ustroju Polski (1764–1939)*, Warszawa 1969, s. 210.

¹⁶ Szerzej J. Bardach, B. Leśniorski, M. Pietrzak, *Historia ustroju i prawa polskiego*, Warszawa 2005, s. 546 i nast.

¹⁷ Rozporządzenie prezydenta Rzeczypospolitej z 6 lutego 1928 r. — Prawo o ustroju sądów powszechnych, DzU z 1928 r., nr 12, poz. 93.

sądów powszechnych przedstawiał się w następujący sposób. Najniższy szczebel stanowiły sądy grodzkie oraz jako organy tych sądów sędziowie pokoju (przewidziani przez Konstytucję marcową i prawo o ustroju sądów powszechnych z 1928 r. nie zostali oni jednak nigdy i nigdzie powołani — konstytucja z 1935 r. nie zawierała już postanowień o sędziach pokoju, zaś ustawa z 9 kwietnia 1938 r. ostatecznie tę instytucję wyeliminowała z ustawodawstwa polskiego)¹⁸. Na szczeblu drugim — sądy okręgowe, w których działały sądy przysięgłych, oraz ewentualnie wydziały handlowe i sądy dla nieletnich. Na szczeblu trzecim — sądy apelacyjne. Na szczycie sądownictwa powszechnego stał Sąd Najwyższy z siedzibą w Warszawie, składający się z izby cywilnej i karnej. System sądowy zbudowany był na podstawie zasady dekoncentracji, polegającej na tym, że obok hierarchicznie ukształtowanego systemu sądownictwa powszechnego podporządkowanego Sądowi Najwyższemu istniały jeszcze odrębne sądy lub nawet systemy sądów szczególnych niepodporządkowane Sądowi Najwyższemu¹⁹.

W 1935 r. weszła w życie Konstytucja kwietniowa²⁰, która obok sądów powszechnych przewidywała także sądownictwo szczególne: sądy duchowe wyznań uznanych w państwie, sądy pracy, urzędy rozjemcze dla zakładów ubezpieczeniowych, sądy polubowne przy izbach handlowo-przemysłowych oraz sądy wojskowe²¹.

Sądy wojskowe w odrodzonym państwie polskim opierały organizację na wspomnianej już ustawie z 1919 r. do momentu, kiedy to w 1936 r. prezydent Rzeczypospolitej wydał dekret²² — Prawo o ustroju sądów wojskowych. Zgodnie z art. 1 prawa o ustroju sądów wojskowych sądy wojskowe zostały powołane do sprawowania wymiaru sprawiedliwości w wojsku i marynarce wojennej w sprawach karnych. Właściwość podmiotowa sądów obejmowała żołnierzy w czynnej służbie wojskowej oraz w stanie nieczynnym, osoby przebywające przy jednostce wojskowej zmobilizowanej bądź będącej poza granicami Rzeczypospolitej, osoby należące do załogi lub wzięte w charakterze służbowym na pokład okrętu należącego do marynarki wojennej albo też statku należącego do niej w czasie mobilizacji lub wojny, jeńcy wojenni i zakładnicy pozostający pod nadzorem wojskowym. Dział II prawa o ustroju sądów wojskowych określał strukturę organizacyjną sądów²³. Artykuł 8 prawa o ustroju sądów wojskowych stanowił, że wymiar sprawiedliwości w wojsku i marynarce wojennej sprawowały wojskowe sądy rejonowe i wojskowe sądy marynarskie; wojskowe sądy okręgowe i sądy admirałskie oraz wspólny dla wojska

¹⁸ F. Ryszka (red.), *Historia...*, wyd. cyt., s. 17.

¹⁹ Tamże, s. 16.

²⁰ Ustawa konstytucyjna z 23 kwietnia 1935 r., DzU z 1935 r., nr 30, poz. 227 (dalej: Konstytucja kwietniowa).

²¹ Art. 70 Konstytucji kwietniowej.

²² Dekret prezydenta Rzeczypospolitej z 29 września 1936 r. — Prawo o ustroju sądów wojskowych, DzU nr 76, poz. 536 (dalej: prawo o ustroju sądów wojskowych).

²³ Zob. także W. Komarnicki, *Ustrój państwowy Polski współczesnej. Geneza i system*, reprint dzieła opublikowanego w Wilnie w 1937 r., Kraków 2006, s. 350.

i marynarki wojennej Najwyższy Sąd Wojskowy. Dodatkowo § 2 art. 8 prawa o ustroju sądów wojskowych przewidywał w czasie wojny możliwość utworzenia sądów wojennych: w wojsku sądów polowych, a w marynarce wojennej — morskich sądów wojennych. Prawo o ustroju sądów wojskowych przewidywało, że tworzenie i znoszenie wojskowych sądów okręgowych, sądów admirałskich, wojskowych sądów rejonowych i wojskowych sądów marynarskich następowało w formie rozkazu ministra spraw wojskowych.

Wojskowy sąd rejonowy składał się z kierownika sądu oraz wojskowych sędziów rejonowych. Do właściwości wojskowych sądów rejonowych należało rozpoznawanie spraw szeregowców, podoficerów i osób cywilnych nieposiadających stopnia oficerskiego o występki wojskowe i pospolite zagrożone karą pozbawienia wolności od roku do lat trzech i o wykroczenia. Rozprawy odbywały się przy udziale jednego sędziego wojskowego, który prowadził rozprawę, i dwóch asesorów, z których jeden musiał być oficerem, a drugi podoficerem.

Wojskowy sąd okręgowy składał się z wojskowych sędziów okręgowych: szefa sądu, jego zastępcy, oraz z wojskowych sędziów orzekających i śledczych. Do właściwości okręgowych sądów wojskowych należało rozpatrywanie w pierwszej instancji spraw niezastrzeżonych dla właściwości wojskowych sądów rejonowych (wojskowych sądów marynarskich); rozpatrywanie wojskowych środków odwoławczych od orzeczeń wojskowych sądów rejonowych i wojskowych sądów marynarskich. Rozprawy zgodnie z przepisem art. 27 prawa o ustroju sądów wojskowych odbywały się w różnych składach. I tak, w przypadku rozpoznawania spraw o przestępstwa zagrożone karą śmierci lub dożywotniego więzienia, prowadzonych w postępowaniu wojennym, oraz w sprawach prowadzonych w postępowaniu doraźnym rozprawy odbywały się przy udziale dwóch wojskowych sędziów orzekających, z których jeden prowadził rozprawę jako przewodniczący, i trzech asesorów. Rozprawy w innych sprawach odbywały się przy udziale jednego wojskowego sędziego orzekającego, który prowadził rozprawę jako przewodniczący, i dwóch asesorów. Rozprawy rewizyjne odbywały się w składzie szefa sądu lub jego zastępcy jako przewodniczącego oraz dwóch wojskowych sędziów orzekających, jednego z sędziów wojskowych należących do składu sądu. Na rozprawie głównej mógł przewodniczyć jedynie wojskowy sędzia orzekający (jego szef bądź zastępca) w stopniu oficera sztabowego. Żaden z sędziów wojskowych wchodzących w skład sądu sądującego nie mógł posiadać stopnia wojskowego niższego niż oskarżony. Zakaz posiadania niższego stopnia wojskowego niż oskarżony dotyczył również asesorów.

Zgodnie z przepisami prawa o ustroju sądów wojskowych²⁴ Najwyższy Sąd Wojskowy składał się z sędziów Najwyższego Sądu Wojskowego: prezesa, wiceprezesa, oraz sędziów Najwyższego Sądu Wojskowego posiadających co najmniej stopień pułkownika. Najwyższy Sąd Wojskowy został powołany do rozpoznawania środków odwoławczych od orzeczeń wojskowych sądów okręgowych i sądów admirałskich, a także od zarządzeń szefów tych sądów, miał również uprawnienie do wydawania opinii w kwestiach

²⁴ Art. 33 prawa o ustroju sądów wojskowych.

prawnie do tego przewidzianych. Najwyższy Sąd Wojskowy orzekał lub wydawał opinie na rozprawie lub na posiedzeniu niejawnym w składzie trzech sędziów Najwyższego Sądu Wojskowego²⁵.

Naczelny nadzór nad sądami wojskowymi sprawował minister spraw wojskowych, a nad sądami wojennymi — Naczelny Wódz. Nadzór nad sędziami i sądami pełnił kierownik wojskowego sądu rejonowego (wojskowego sądu marynarskiego) w tym sądzie; szef wojskowego sądu okręgowego w tym sądzie oraz w podporządkowanych mu wojskowych sądach rejonowych (wojskowych sądach marynarskich); prezes Najwyższego Sądu Wojskowego w tym sądzie; szef sądu wojennego w tym sądzie. Osoby powołane do nadzoru mogły żądać wyjaśnień i wglądu w czynności oraz mogły pociągać ponoszących winę do odpowiedzialności. Nadzór nie mógł jednak wkraczać w dziedzinę, w której sędziowie byli niezawisli. Minister spraw wojskowych był uprawniony do wydawania regulaminów wewnętrznego urzędowania sądów wojskowych.

Czynności sędziowskie i prokuratorskie w wojsku i marynarce wojennej pełnili oficerowie audytorowie oraz generałowie, przeniesieni z korpusu oficerów audytorów do korpusu generałów. Oficerem audytorem mógł być jedynie oficer, który odbył co najmniej jednoroczną służbę w stopniu oficerskim w jednym z rodzajów broni wojska lub marynarki wojennej; ukończył uniwersyteckie studia prawnicze; odbył wojskową aplikację sądową; złożył wojskowy egzamin sędziowski. Sędzią wojskowym mógł być mianowany jedynie oficer audytor albo generał, który uzyskał stopień generalski jako oficer audytor. Sędziów wojskowych mianował i zwalniał prezydent Rzeczypospolitej na wniosek ministra spraw wojskowych. Obejmując stanowisko w sądzie wojskowym, sędzia wojskowy składał przysięgę wobec najbliższego przełożonego, któremu przysługiwało prawo nadzoru w danym sądzie wojskowym²⁶. Za przewinięcia przy wykonywaniu służby sędziowskiej lub w związku z nią sędziowie wojskowi ponosili odpowiedzialność dyscyplinarną, niezależnie od ewentualnej odpowiedzialności karnej. Karami dyscyplinarnymi przewidzianymi w prawie o ustroju sądów wojskowych²⁷ były: upomnienie, nagana, surowa nagana, przeniesienie na inne stanowisko służbowe bez prawa należności za przeniesienie. Do orzekania w sprawach dyscyplinarnych właściwy był Najwyższy Sąd Wojskowy, który orzekał w składzie prezesa lub wiceprezesa jako przewodniczącego i dwóch sędziów Najwyższego Sądu Wojskowego. Rozprawy odbywały się przy drzwiach zamkniętych.

W sądach wojskowych powoływani byli także asesorzy. Asesorów i zastępców w stopniach generałów i admirałów wyznaczał każdorazowo do spraw minister spraw wojskowych, a w sądach wojennych — Naczelny Wódz spośród podległych im admirałów i generałów. Zgodnie z art. 76 prawa o ustroju sądów wojskowych asesorami nie mogli być: żołnierze, przeciwko którym toczyły się postępowania karne, żołnierze skazani sądownie na karę pozbawienia wolności przed odbyciem kary lub upływem

²⁵ Zob. szerzej R. Ostafiński-Bodler, *Sądy...*, wyd. cyt., s. 127–128.

²⁶ Art. 58 prawa o ustroju sądów wojskowych.

²⁷ Art. 62 prawa o ustroju sądów wojskowych.

zawieszenia kary, oficerowie poddani pod sąd honorowy przed prawomocnym ukończeniem sprawy. Celem wszechstronnego przygotowania na stanowiska sędziowskie i prokuratorskie prawo o ustroju sądów wojskowych przewidywało funkcję asystenta²⁸. Asystentem mógł zostać oficer audytor przydzielony do sądu lub prokuratury wojskowej przed otrzymaniem pierwszego mianowania na sędziego lub prokuratora wojskowego. Asystentom można było powierzyć czasowo pełnienie czynności wojskowego sędziego śledczego lub wojskowego prokuratora okręgowego oraz pełnienie w poszczególnych sprawach czynności obrońcy z urzędu.

Istota zmian ustroju sądów wojskowych, jaka dokonała się 1 stycznia 1937 r., polegała na oddzieleniu norm organizacyjnych od norm proceduralnych²⁹. Równocześnie z prawem o ustroju sądów wojskowych wszedł bowiem w życie kodeks wojskowego postępowania karnego³⁰ określający zasady postępowania karnego w sprawach o przestępstwa należące do właściwości sądów wojskowych oraz przepisy wprowadzające do tych aktów normatywnych³¹.

1 września 1939 r. wraz z najazdem Niemiec na Polskę wojskowy wymiar sprawiedliwości przeszedł na strukturę wojenną. Okres II wojny światowej stał się kolejnym etapem rozwoju polskiego prawa karnego wojskowego. Wobec niepowodzeń armii polskiej 9 września 1939 r. Naczelny Wódz wydał ogólne dyrektywy nakazujące sądom wojskowym wzmożenie działalności, a w szczególności ściganie w trybie doraźnym sprawców przestępstw utrudniających prowadzenie działań obronnych³².

Słowa kluczowe: sądownictwo wojskowe, sądy wojskowe, struktura sądów wojskowych, właściwość sądów wojskowych, II Rzeczpospolita Polska

Keywords: military jurisdiction, military courts, structure of military courts, jurisdiction of military courts, the Second Republic of Poland

Streszczenie: Artykuł dotyczy sądownictwa wojskowego w Rzeczypospolitej w latach 1918–1939. Autorki w artykule ukazują proces kształtowania się sądownictwa wojskowego po odzyskaniu przez Polskę niepodległości. W pracy analizie poddana została struktura sądów wojskowych i ich właściwość na podstawie norm konstytucyjnych oraz ustawowych tamtego okresu.

Summary: The article applies to the military jurisdiction in the Republic of Poland in period 1918–1939. Authors present the process of shaping of military courts after gaining independence by Poland. In the article the structure and jurisdiction of military courts were analysed. The analysis conducted by the authors were based on the provisions of the constitution and the acts applicable to researched issues.

²⁸ Art. 113 i art. 114 prawa o ustroju sądów wojskowych.

²⁹ F. Ryszka (red.), *Historia...*, wyd. cyt., s. 129.

³⁰ Dekret prezydenta Rzeczypospolitej z 29 września 1936 r. — Kodeks wojskowego postępowania karnego, DzU z 1936 r., nr 76, poz. 537.

³¹ Dekret prezydenta Rzeczypospolitej z 29 września 1936 r. — Przepisy wprowadzające prawo o ustroju sądów wojskowych oraz kodeks wojskowego postępowania karnego, DzU z 1936 r., nr 76, poz. 538.

³² M. Czyżak, *Odrębność...*, wyd. cyt., s. 51.